

۱۹ تموز ۱۹۱۷

صافی : ۲ - ۳

برنجی سنه

۱۵۹۹-۱۵

فیاتی : ۱۰۰ بار

آبونه سی، عثمانی مملکتلری ایچون

سنه لکی : ۱۲۰ غروش

اجنبی مملکتلری ایچون

سنه لکی : ۳۰ مارق ، ۳۵ فرانق

مدیری : محمد طلعت

اعلان : شرائطی ماهیته کوره

قرار لاشدیریلیر

اداره خانه : موقه هلال مطبعه سی

توزیع محلی : قناعت کتبخانه سی

علم، صنعت و اخلاقه دائر هفته لق مجموعه

دیگر بر طاقم شاعر لر داها وارد در که اونلرده زمانلرینک احتیاجنی آز چوق دویوب تبلیغ ایدمیلدکری ایچون ، « باقی » قوتنده اولماقده برابر ، هر حالده زمانلرینه کوره برر « شخصیت » صایلابیلر لر . ینه عینی دور صنعتکارلری آراسنده برده بغدادلی « فضولی » یی کورپیورز : فضولی ، ایچنده یاشادینی دورک یعنی « حال » ک تمایللرندن ، احتیاجلرندن زیاده ، « استقبال » ک احتیاجلرینی دویوبور ؛ واونلری تبلیغه موفق اولیور . بناء علیه بوده ادبی برر « شخصیت » در . اکر مسئله یی براز داها دهرینه شدیره جک اولورسه ق ، عینی دورده یاشایان داها آشاغی سویه لرده کی زمره لک شاعرلرینه ، شرقیجیلرینه تصادف ایدهرزکه ، اونلردن بعضیلری ، خطاب ایتدکری ذوق زمره سنه کوره ، برر ادبی « شخصیت » صایلابیلر .

ادیاتمک لاعلی التعین بر دورینی آلار ق یادیغمز شوا یضاح ، ایش بولومنک آرزوق یوکسه لمش اولدینی ملتدردن هر هانکی بر یسنک ادبیاتنه و اوادیاتک هر هانکی بر دورمه سنه تطبیق اولونه بیلیر . دیمک اولیور که « ادبی شخصیت » اصل ماهیتی اعتباریله عینی شی اولقله برابر ، اوشخصیتک مختلف درجه لری ، مختلف شکلری واردر . عجبا بوتخالف نهدن ایلری کلیور ؟ بو آیری شخصیت درجه لری ، شکلری آراسنده « قوت » اعتباریله نه فرق واردر ؟ ایلریده « ادبی قیمتک تقدیری » مسئله سندن بحث ایدهرکن بوجهتلی بوتون فقراتیه ایضاح ایدم جکمز ایچون ، شیمدیلک یالکز شونی سویله مکله اکتفا ایدم که شخصیتک قیمتی ، قوتلریله مبسوطاً متناسبدر ؛ اک قوتلی شخصیت اینه اک چوق « ملی » اولاندر .

ادیاتمه « شخصیت » نه دیمک اولدینی کوستردن شو بسط ایضاحدن صوکر ، مسئله نک اصل ماهیتی آکلامق ایچون اونک ناصل تشکل ایتدیکنی کوسترمه منر ایجاب ایدهر . معلومدر که انسانیتک ایلک دورلرنده ادبیات صرف دینی بر شکلده ورقص و موسیقی ایله برابر اولار ق کورونور : بودورلرک ادبی محصولی ، بوتون جمعیت افرادینک مشترکاً سویله دکری « باغلامه » لردن عبارتدر . یاواش یاواش اجتماعی بنیه دیکشمکه ، تکمل ایتکه باشلانجه ، ایش بولومی درجه سی ده اونکله برابر یوکسه لیر . ایشته یالکز ادبیات خصوصنده ، ذوق خصوصنده دکل ، هر شیده « شخصیت » ی یابان بودر . هر کسک هراشی عینی صورتله یادینی ابتدائی جمعیتلرده هر فرد بر برینک عیندر : اونلردن یالکز برینی کورمک ، بوتون اوجمیت افرادینی طانیق ایچون کافیدر . حالبوکه ایش بولومی هر کسک ایشنی آیرار ق آیری زمره لر آیری وظیفه لر ورنجه ، طبیعتیه ، اوجمیتک افرادی بر برندن آریلمه باشلاپور .

یاشادیغه و بونک نتیجه سی اوله رق مؤسس بر سنجیه و شخصیت صاحبی اولدیفنه ، در حال حکم ویره بیلیر سکنز . عکسی صورتده بونک ، اجتماعی جیاتک فیضلرندن محروم ، اختلاطی جیاتک وخیم زهرلریله مشبوع ، سنجیه سز ، شخصیتسز بر فرد اولدیفنه قانع اوله کنز لازم کلیر . بوکی انسانلر ، وجودلرینک خسته ، یاخود سیکرلرینک بوزوق اولدیفنی ظن ایدهرک ، بیهوده ، طیبیلره ، علاجلره مراجعت ایدر لر . حال بوکه ، خسته لقلری (اجتماعسزلق) اولدینی ایچون ، اونلره قطعی بر شفا ویره جک یالکز برتک علاج واردر : اختلاطدن قاجق ، اجتماعی حیات قاووشمق !

ضیا کورک آلب

ادبیات مصاحبه لری

ادیاتمه شخصیت

صنعتکار ، منسوب اولدینی ملتک ادبیاتنده بر وارلق کوستره بیلیمک ، برکیت تشکیل ایدمیلیمک ایچون مطلقا ادبی بر شخصیت مالک اولمالیدر ، دیمشدک . بدیعات ایله آز چوق مشغول اولانلر ایچون بومطالعنه نک بر متعارفدن هیچ فرقی یوقدر . فقط ، بو چوق بسیط کورونن عمومی حقیقتک ایضاحی ایجاب ایدرمی ، ایتیمی ؟ .. مملکت مزده کی بوتون مسئله لر کی بو « ادبیاتمه شخصیت » مسئله سنک ده تماماً ترس دینه جک درجه ده یالکیش آکلاشیلدیغنی هر کون کورمکده یز . ملی ادبیاتمه ایستر طرفدار ایستر علیهدار اولسون ، هر حالده اونک حقیقی معناسنی آکلاماش اولانلر ، بو « ادبیاتمه شخصیت » مسئله سنی کندیلری ایچون اکثر یابرسلاح شکلنده قوللاندق لری جهته ، « ملی ادبیات » تلقینک سلامتی مقصدیه بوم مسئله نک حقیقی ماهیتی کوسترمک ایستیورز .

ادیاتمه شخصیت نه در و ناصل تشکل ایدر ؟

هر هانکی بر ملتک معین بر زمانده کی معین بر زمره سنک ادبی احتیاجلرینی ایلک دفعه حس ایدهرک اونلری تبلیغه موفق اولان صنعتکاره « ادبی بر شخصیت » دییه بیلیرز : مثلاً « باقی » ، زماننده کی معین بر زمره نک ادبی تمایللرینی ، احتیاجلرینی معاصرلرندن داها چابوق وداها قوتله حس ایدهرک اونلری تبلیغه موفق اولدینی ایچون برر « شخصیت » صاحیدر . « نوعی » ، « خیالی » ، « امری » کی باقیله عین عصرده یاشایان ، عینی زمره یه خطاب ایدن و او دورده غم لری دن اله کزهن

برداهي چيغه جغني تخمين ايتك ، دهاي تشكيل ايدن عاملاري بولوب كوسترمك بر اجتماعي ايچون زور بر ايش دكلدر . هوتانولر آراسنده مثلا بر « فضولي » نك يتيشميه چكي نه قدر قطعي ايسه ، « قانوني سليمان » ك سراينده بر « شكسپير » ك ، شيرازده بر « مولير » ك ، حتي بوكون استانبولده بر « به تووهن » ك يتيشميه چكي ده او قدر مطلق بر حقيقتدر . بوجهت براز دوشونوله چك اولورسه ، « شخصيت » ك اجتماعي بر محصول اولديني حقيقتده كي مطالعه لر مركز قطعيكي داهاي آ كلاشيلير . بر ملتك ادبياتنده كي مختلف دوره لرده شخصيتك نه درجه ده تكون ايدم چكني آ كلا تيركن ، بو ، داهي قطعي بر صورتده آ كلاشيله جني جهتله ، مسئله نك بوجهتي ده بر قاچ قيصه سطر آراسنده ايضاحه چاليشه لم :

ملتارك هنوز يايانچي مدنيتلرله پك اي اختلاط ايدميه رك كندي اصليلكلريني محافظه ايتدكري ابتدائي دوره لرده ، اجتماعي ايش بولومي ده طبيعي ابتدائي بر ماهيته در . بونك نتيجه سي اولارق ، خارجي تاثيرلردن اوزاق قالمش اولان قوم - چونكه بودورده بوكونكي معناسيله « ملت » موجود اولاماز - هر شيد كندي حرييله يشار : لسان ، دين ادبيات ، اخلاق وعادات تماميله قومي وشخصيدر . بزبودوره « حرث دوردي » يا خود « قومي حرث دوردي » ديه بيلير . بودورده يتيشن شاعرلر هيچ بروجهله بر برندن آيري بر شخصيته مالك اولاماز ؛ چونكه « پسي عيني اجتماعي شرطلر آلتنده يشار ، عيني محيطلره منسوب بولونور ؛ وهپسي ده قومك عمومي حسلرينه ، مشترك دوينغولرينه ترجمان اولور . ايشته اجتماعي ايش بولومك يوقلغدن دولاي ، بودورده « قومك ادبي بر شخصيتي » بولونمقله برابر ، جمعيتده « فردي ادبيات شخصيتلري » نه تصادف اولوناماز . توركلرك اسلامتي قبولدن اولكي ادبياتلري تماميله بوشكل وماهيتده در . في الحقيقه اسلاميتدن اول چين ، هند ، ايران مدنيتلري توركلر آراسنه كيرمش ايسه ده بولول چوق « قسمي » و « سطحي » بر حالده قالمش ، مركزدن محيطه يعني خلقه قدر نفوذ ايدميه مش ، اجتماعي بنيه اوزرند . پك مؤثر اولامامشدي . بناء عليه عمومي بر مطالعه يورومتك ايسترسه ك ، بودورده توركلرك قومي حرث دوردي ديه بيلير . بو مطالعه يي يالكنز توركلره دكل ديكر ملت ادبياتلرينك ايلك صفحه لرينه ده تطبيق قابلد .

بوايلك قومي دورده دن صوكرا ، دينك وجوده كتيرديكي « مشترك مدنيت » دوردي يعني « امت » ك تشكلي كوربيورز . ديني قيمتلر بالخاصه بودورده اجتماعي قيمتلرك اك قوتليسي وديكرلري اوزرند اك چوق تاثيرليسي اولديني ايچون ، بودورده اسكي « حرث » ك اهميتي قالماز ؛ اسكي قيمتلرك رينه

بو صورتله يعني ايش بولومي درجه سي يوكسه لدجه ، اولجه برتك اجتماعي دائريه منسوب اولان انسان ، « بولغه » نك آكلاتديني وجهله مختلف دائره لره منسوب اوليور ؛ وايشته بو وجهله ، هرايكي فردك عيني شرائط آلتنده بولونماسي ، عيني دائره لره منسوب اولماسي امكاني اولماديغدن ، فردلر بر برندن تماميله فرقليلاشيور ؛ يعني « شخصيت » ك تشكلي امكاني حاصل اوليور .

« اجتماعي ايش بولومي » نك ادبياتلرك تكاملي اوزرند كي تاثيري ، ادبيات تاريخلرينك تدقيقندن قولايجه بوتون قطعيلكيه آ كلاشيليلير . ابتدائي جمعيتلره مثلا آوسترياليا ليرده هر كس ارتجالاً منظومه لر انشاد ايدويورن برر شاعر در ؛ « غروس » ، « صنعتك باشلانغيجلري » آدلي مهم اثرنده بونلردن اوزون اوزون بحث ايدم . كيت كيده جمعيتده آيري شاعر زمهرلري وجوده كلير ؛ صوكرا « شاعر » له « راهب » يعني « قدسيت » حسنك منثيله ، « لاقديسيت » منثلي بر برندن آيريلير . مثلا توركلرده داهي اسلاميتدن اول ، « اوزان » له « شامان » يعني شاعرله راهب آيريلشدي . هله يكي بردين واوني تعقيب ايدم يكي بر مدنيت كلنجه ، اجتماعي ايش بولومي بر قانداها آرتار : توركلر اسلامتي واسلام مدنيتي قبول ايدنجه ، بو ، هر شيدم اولديني كبي ذوق اوزرند ده رين تاثيرلر اجرا ايتدي ؛ يعني آيري ذوق سويهلري وجوده كلرك ، بونك طبيعي نتيجه سي ده مختلف زمهر ادبياتلرينك تشكلي اولدي . اووقت ، خلقك عمومي وقومي حسلريني ترنم ايدم « اوزان » له يكي دينك كتيرديكي مدنيتك مشترك حسلريني ترنم ايدم امت « شاعر » ي بر برندن آيريلدي .

عجابر ملتك ادبياتنده كي مختلف دورلرده شخصيت نه درجه ده تكون ايدم بيلير ؛ يوقاريدن بري ويران ايضاحات ، بوسواله ضمنی بر جواب تشكيل ايدم بيلير . آنچاق ، بو چوق مهم نقطه يي مختلف تأويللره معروض بر اققندن ايسه ، مسئله يي داهي واضح بر صورتده اورته يه قويغه چاليشه لم . « شخصيت » طبيعيله بر فردده تجلي ايتديكي ايچون بعضيلري اوني تماميله « فردي » برشي ، بر موهبه تلقى ايدم لر ؛ حالوكة ويرديكمز ايضاحات قطعي صورتده كوسترييوركه « شخصيت » هر شكلنده وهر درجه سنده تماميله اجتماعي بر محصولدر . « سەنت بوو » وقيله « ايبوليت تەن » ك « عرق ، محيط ، آن » نظريه سینه اعتراض ايدم ركن « ر يوزنده دهادن نا كهظهور هيچ برشي يوقدر » ديمشدي ؛ چوق ياكليش بر ادعا ؛ اكر فردلردن هانكيسنك داهي اوله جغني تعينه قالدشمق ايسترسه ك ، ايشته اوزمان « دهادن داهي نا كهظهور برشي يوقدر » ديه بيلير ؛ فقط هر هانكي ساحده وهر هانكي زمانده ناصل ونه شكلمه

تماماً ولسانلری قسماً غائب ایتدیلر. چونکه تورکلر « اجتماعی حجم » اعتباریله بویوک یعنی عددجه کثرتلی اولدقلری کبی ، اسلامیته ده یاواش یاواش قبول ایتشلر ، شرقدن غربه دوغرو مختلف زمانلرده مختلف آقینلرله کیشلردی . بوضورتله اسکی قومی حرث بقیهلری مدنیت تأثیریه تماماً اورتهدن قالمقدهن اول ، یکی کلن برسایل تکرار اونلری قوتلندیریور ، دیکشیدیریور ، خلاصه اوکا یکی برحیات قوتی ویریوردی . حالبوکه ایرانلیلر عرب استیلاسنه ایلك حملهده معروض قالدیلر کبی اجتماعی حجم اعتباریلهده تورکلرله قابل قیاس اولمایه جق قدر آز بولونداقلرندن ، اسکی یوکسک حرثلرینک شکلی بقیهسنی قولایجه غائب ایدیوریدیلر . مع مافیله بویکی حرث ، یکی دینی کتیرهن قومک حرثندن برچوق نقطه لرده داها یوکسک اولدیغندن ، اسکی شکللری غائب ایدن ایران ، حرثنک اساسلری ، روحنی اوزون زمان صاقلادی واسلام دینی اوزرنده چوق قوتلی انطباعلر اراقادی . اسلام تازیخک بوتون مورخلری بونقطه اوزرنده متفقدلر .

یکی مشترک دینک دوغوردینی بوامت دوری ، مشترک بر ، مدنیت دوریدر . فقط حرثندن همان تمامیه محروم ، مختلف قوملر آراسنده مشترک ، یالکز اودینه منشأ اولان قوم ایچون حرثی قیمتی حائر « حرثسز مدنیت » دیگر برتعیر ایله « شعورسز مدنیت » دوریدر . بودورده اجتماعی ایش بولومی یوکسهلدیکی ، مختلف ذوق سویهلری تشکل ایتدیکی جهته ، ادبیاتده مختلف فردی شخصیتلر میدانه حقیقه بیلر . فقط بوتون بوفردی شخصیتلر « امت » ک عمومی ، مشترک شخصیتی ایچنده طوبلاندینی ایچون بویوک آریاقلر کوستره مزار و آز چوق محدود بردائرةده قالمق محکوم اولورلر . چونکه ایش بولومی درجهسی هنوز کافی درجده یوکسهلمه مش اولدینی کبی ، « امت » ده ، دائره سنه نه قدر قوملری طوبلا مش اولورسه اولسون ، ینه محدود برعالمدن عبارت قالیر . بوکا ، باشقه برقومک کتیردیکی دینی قبول ایتش قوملر آراسنده اسکی حرثی قیمتلرینکده عادتاً هیچ درجه سنه ایندیکنی علاوه ایدره سه کز ، بودور ادبیاتنک مختلف قوملر آراسنده نه قدر بربرینه بکزر برشکلده قالا جفنی ، و « اجتماعی شخصیت » ک محدودلنی ایچنده فردی شخصیتلر تشکلنکده نه قدر محدود قالا جفنی تصور ایدره بیلر سکر . بودور ادبیاتلرینک قیمت درجهلری یعنی شخصیت درجهلری آراسنده بر مقایسه یاپه جق اولورسه ق ، ال بارز شخصیتک عرب ادبیاتنده بولوندیغنی ؛ عجم ادبیاتنک ایسه اسکی یوکسک برحرثه مالک اولماسی اعتباریله — شکله نه قدر عرب ادبیاتندن متأثر اولش اولورسه اولسون — آیری برروح ، برشخصیت صاقلادیغنی ؛ بودور محصولی اولان تورک ادبیاتنه کلنجه ، بونک دیکرلرندن

یکی دینک کتیردیکی یکی قیمتلر کلیر . لسانده ، ادبیاتده ، اخلاق وعاداتده بویکی قیمتلرک ظهور وتأسسنی آدیم آدیم تعقیب ایتک قابلدنر : لسان بویوک تحوللره اوغزار ، بعضاً وزن دیکشیر ؛ ادبیاتده شکلر واساسلر بوتون اوامتی تشکیل ایدن قوملرده مشترک بولونور . بعضی وقت ، اسکی لسانک یالکز خلق لسانی ، قونوشمه لسانی ماهیتده قاهره « دینی لسان » ک یازی لسانی اولدینی کورولور . اسکی « قومی حرث » دوره سنک مقاومت درجه سنه ویکی مدنیتک تمثیل قابلیتنه کوره بوتحوللر آز ویاچوق بر درجدهده قالیر . اسلامیت تأثیری آلتنده کی تورک ادبیاتنده بوتون بومطالعہلری اثبات ایدره بیلر جک دلیللره تصادف اولونور : تورکلرک یازی لسانی ، اسلامیتی قبولدن صوکر ، یاواش یاواش عرب وفارسی کلهلره قاریشمق ، تورک صرفه عرب و عجم قاعدهلری کیرمکه باشلادی ؛ یکی دینک یکی مفهوملری افاده ایچون ، یک طیبی ، یکی کلهلره احتیاج واردی . صوکر ، یازی دیکشیدی ؛ « اورخون » یازیسیله « اویغور » یازیسنک یرینه عرب یازیسی قائم اولدی . اگر تورکجه اسکیدن بری بریازی لسانی ماهیتی آلامش اولسه یدی ، اسلامیتدن صوکر اولیه چابوق چابوق یازی لسانی اولماز ، عربجه و عجمجه اونک یرینی تمامیه اشغاله موفق اولوردی . لکن کرک تورکجه نک اسکیدن بری یازیسی ، کرک اسلامیتی عربلردن دکل عجملردن آلمه مز ، کرک اسلام مدنیتک تورکلر آراسنه قطعی اولمقله برابر چوق یاواش آدیملره کیرمه سی ، حتی تورکلرک اسکیدن هند ، چین ، ایران مدنیتی کورمش اولملری بوکا مانع اولدی ؛ و مسلمان تورکلر اسلامیتی قبولدن براز صوکر کندی لسانلری یازمق دوام ایتدیلر . بودورده اجتماعی ایش بولومی درجه سی طیبیتیه یوکسهلدیکی ایچون مختلف ذوق سویهلری تشکل ایتدی ؛ تورکلرک اسلام مدنیتنه تمامیه تطابق ایتش اولان یوکسک ، متفکر ، مدیر صنفی آراسندن یتیشن شاعرلر درحال مسلمان ایران ادبیاتی شکلریله ، وزنریله ، داها دوغروسو بوتون روحی ، بوتون خصوصیتیه برلکده تقلیده باشلادیلر . ادبیات لسانمک چوق مخلوط بر شکل آلماسی ، اسکی ملی وزنلرک بر اقیلماسی ، اسکی تورک میتولوژیسنه قیمت ویریله مسی هپ بونک نتیجه سیدر . اسلام مدنیتک بویوک تأثیری ایرانلیلرله تورکلر اوزرنده آیری آیری شکللرده تجلی ایتدی که ، ایلك باقیشده عادتاً آکلاشیلامیه جق قدر قاریشیق کورونن بوجهت ، حقیقته غایت بسیطدر : تورکلر اسکی وزنلری خلق ادبیاتنده محافظه ایدره رک ایلریده « هجائی وزنله برتکیه ادبیاتی » ، بر « عاشق ادبیاتی » یاراته بیلدکلری حالده ، ایرانلیلر — کندیلری طرفندن یاراتیلمش یوکسک اصلی حرثلرینه رغماً — اسکی وزنلری

يكي قيمتلىرىلە بىرلشمك صورتىلە ، تورك ادبياتىك مىل شىخىتىنى
تشكىل ايدە جىكدر . چوق قارىشىق وعىنى زماندە چوق خصوصى ،
اصلى اولان بوشىخىتى ايله ، ادبياتىك ، امت مدنىتى دورە سىندەكى ،
باشقارلىق چوق بىكزر بسىط ومحدود شىخىتى آراسىندە نە قدر
بويوك فرق واردر ! ايشته ، باشقا ادبياتلار دىكى فردى شىخىتىلر
آز چوق قيمتلى كولكەلرى مئابە سىندە اولان دونكى يارىم
ادبيات شىخىتىلرلە ، يارىم ، ادبياتىك مىل شىخىتى بولدىنى
وقت كورە جىكمز تام ، حقيقى شىخىتىلر آراسىندە نە قدر
دەشتلى فرقلر كوزە چارپە چوق در ...

مئلە ھىچ علاقەسى اولمايان حسلىرى ، يەنە ملىكك آكلامادىنى
بىرلسان ، آھىكىنى دويا مادىنى برونلە تىلىغ ايدەرك ، برباد
بىر قىلدى « شىخىتى » شىكندە كوستىمك ايسىتىلر ، شىخىتىك
اصل جىمىتىدن كىلىكىنى وفردى اولمادىن اول مىل اولماسى ايجاب
ايتىدىكى آكلارلر سە « حقيقى ادبيات » ك نەدىك اولدىغىنى
بلىكە اخطە ايدە بىلرلر . فردى شىخىتىلر ، نە قدر يوكسىك
اولور سە اولسون ، مىل شىخىتىك ايجىندە مەجدرلر . « قورنە يو »
اسمىندە بىر اجتماعىات مؤلفى « صنعتكارك شىخىتى ، كىندىسىدن
اول ميدانە كىش بىر چوق صنعت شىكللردىن اقتباسلار دى بولونەرق
اونلرى سىرىست بىر صورتدە مزىج وتأليفە مساعد اولدىغىدن
دولايى ، انكشافە مظهر اولمش صنعت محموللرىك اجتماعىات
اعتبارلە قىمتى يوقدر » دىيور . بو ، شىخىتىك تاماملە ياكلىش ، حتى
ترس آكلاشىلماسى دىمىكدر . مادامكە اصل شىخىتىك يوكسىك
جىمىتىلدە يەنى اجتماعى ايش بولومىك كىزىادە وسىتە بولوندىنى
بىرلردە تشكىل ايدە بىلور ؟ اوحالە اجتماعىاتك يالكىز صنعتك
ابتدائى شىكللرلە اوغرا شەرق اونك يوكسىك شىكللردىن بىر فائەدە
چىقارمە جىنى حكىمى ناصىل دوغرو اولايلىر ؟ ادبياتك ،
صنعتك اجتماعى بىر مؤسسە اولدىنى اجتماعىاتك متعارفەلردىن
ايكن ، اونك تولد وانكشافىك قانونلرىنى آرامق نىچون قابىل
اولماسون ؟ اجتماعى حادىلەرك « معىنىت » ى فكىرى ، بوكونكى
اجتماعىاتك اساسى تشكىل ايدەر . بونى بىر دفعە قبول ايتىكدر
صوكرا ، صنعتك ك يوكسىك شىكللرىنى علماً ايضاح ايتىك قابىل
اولدىنى ، حتى اجتماعىاتىك اصل بونى هدف اتخاذا ايتەسى
لوزومى كىندىلىكسندن تىحقق ايدەر . بىر ادبياتىكە يارىم بىرە جىكمز
استقامتى ، ايشته بو « بىدىى اجتماعىات » تدقىقلردىن چىقارمق
مجبورىتدە يز . بوتدقىقلر ك كافي درجەدە قوت وصلاحتىلە
ياىللوب ياپىلاماسىنە كىنجە ، بو ، تاماملە تدقىق ايدەن آدمە راجە
بىر قصوردىر ؛ وبويلە بىر قصور ، ھىچ بىر زمان « بىدىى اجتماعىات » ك
لوزومسزلىغى ، ياخود فائەدە سىزلىكىنى اثبات ايدەمز .

كۆمىرىلى زارە محمد نۇراد

داھا ضعیف بىر شىخىتى بولونماسى ، يوقارىدن بىرى وىرلىن
ايضاحاتلە ثابت اولمشدر ظنىندە يز .

بو ايضاحات ، مثلاً « حافظ » لە « باقى » نك ، « عرفى »
ايله « نفعى » نك ، « شوكت » لە « غالب » ك متقابل موقعلرىنى ،
شىخىتى درجەلرىنى ، وبونك اسبابى چوق صرىح اولارق
كوستەرىيور ؟ وعىنى زماندە قطعىلە اثبات ايدىيور كە فردىك
شىخىتى ، منشأى اعتبارلە تماماً اجتماعىدر . بو اساسلرى
« شناسى - كمال » لە باشلايان تنظيمات ادبياتىكە عىنى وضوح
و قوتلە تطىق ايتىك پك قولايذر .

ملىكتمز دى بو كونه قدر دوام ايدىن بو ايكىنجى دور
آرتق قابىلق اوزرە بولىيور . حياتك بتون تجلىلرندە ملت
دورىنە دوغرو ايلرلىور . علم تلقىسىندە « تەقىك » دى
بىرلك اساسى اوزرىنە قورولاجق اولان بو دور ، « حرثلى
مدنىت » ياخود دىكر تعبير ايله « شعورلى مدنىت » دورە سىدەر .
دىكر مدنى ملتلر كە ادراك ايتىدىكى بو دورەك ادبيات ساحە
سىندە تىجلىسى ، « حرث » ك يىكى مدنىتلە ، يەنى مىل روكك
عصرى شىكللە امتزاجى دىمىكدر . امت دورەسى يادكارلردىن
بىر چوغى حرثە كچدىكى يەنى مركززدن محيطلرە قدر انتقال
ايتىدىكى جەتلە ، يارىنكى ملت حياتىز دى اونلر - طىبىى ،
دائىمى بىر تىكاملە معروض بولونمق صورتىلە - دوام ايدە جىكدر .
اىلك قوم دورە سىك بقیلرینە كىنجە ، اونلر اوزون عصرلر ،
اوزون بىر تىكامل حياتى كچىرەرك بوكونه قدر ياشامش وامت
دورەسى بقیلریندن بىر چوغىلە - يەنى محيطە كچىنلرە - امتزاج
ايتىشدر .

بىر بوكون ، قومى حرثىزى ، ماضىك ئولمش وثىقەلردىن
زىادە ، بوكونكى مىل حياتىز دى بولاجىز . فقط اونلرى امت
دورەسى تاثيراتىلە شىخىتىنى غائب ايتمش اولان مركززدە يەنى
يابانجى حسىلرە استىناس ايتمش يوكسىك صىنفلردە دكل ، اصلىتىنى ،
شىخىتىنى محافظە ايتمش اولان محيطدە ، يەنى خالقەدە آرامق
ايجاب ايدەر . بوتون ملتلر مىل ادبياتلرىنى بو صورتلە تأسىس
ايدە بىلەكلىرى جەتلە ، بزدە بىدىياتك عمومى قانونلرىنە استناداً
لسانى ، وزنى ، مىل ذوقى يەنى صنعتك بوتون عناصرىنى بو
صورتلە بولاجىز .

اجتماعى ايش بولومىك ك يوكسىك درجە ھىچ قىدىنى بو
صوك دور ادبياتى « شىخىتى » ك دىدە ك زىادە يوكسىلە سىنى
ممكن قىلان بىر دوردر . اوزون عصرلر ، بىر امت مدنىتى دائرە سىندە
تىكامل ايدەرك ، مختلف عنصرلرى تمشىل ايدە ايدە بوكونكى
شىكلنى آلمش اولان حرث ، ايجنە كىردىكەز يىكى و چوق
واسع مدنىتك يىكى شىكللرلە ، حتى بلىكە حرث دائرە سىنە كچەك